

EUROPSKA KOMISIJA

Bruxelles, 22.12.2010.
COM(2010) 783 konačna verzija

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU I VIJEĆU
Sjećanje na zločine počinjene od strane totalitarnih režima u Europi

1. UVOD

Kroz cijelu povijest totalitarni režimi uzrokovali su kršenje temeljnih prava i potpuno poništenje bilo kojeg oblika ljudskog dostojanstva. Većina država članica ima iskustvo tako tragične prošlosti. Prema navodima Berlinske deklaracije iz 2007. godine povodom pedesete obljetnice potpisivanja Rimskog ugovora, *„Europska integracija pokazuje da smo od povijesti naučili bolne lekcije o povijesti obilježene krvavim sukobom. Danas živimo zajedno kako to nikad prije nije bilo moguće.“*

Sjećanje na povijest Europe zajednička je baština svih Europljana, današnjeg i budućih naraštaja. U svrhu usklađivanja s ostavštinom zločina počinjenih od strane totalitarnih režima, potrebno je dijeljenje i promicanje tog sjećanja. Stockholmski program¹ naglašava da je *„Unija područje dijeljenih vrijednosti, koje nisu spojive sa zločinima protiv humanosti, genocidom i ratnim zločinima, uključujući i zločine koje su počinili totalitarni režimi. Svaka zemlja članica ovom pitanju pristupa na svoj način, međutim, u interesu usklađivanja, kad god je to moguće, svi moramo dijeliti i promicati sjećanje na te zločine. Unija mora imati ulogu olakšavanja tog procesa.“*

Vijeće je u studenom 2008. godine usvojilo Okvirnu odluku o suzbijanju određenih oblika i izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenim zakonom. Okvirna odluka ograničena je na zločine počinjene s osnove rase, boje kože, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla. Ne pokriva zločine počinjene s drugih osnova, primjerice od strane totalitarnih režima. Izjava koja je dodana zapisniku Vijeća u trenutku prihvatanja Okvirne odluke, sadržavala je zahtjev Komisije za ispitivanjem i izvješćivanjem Vijeću o potrebi za dodatnim instrumentom nakon stupanja na snagu Okvirne odluke, za pokrivanje javnog toleriranja, nijekanja ili teškog trivijaliziranja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina uperenih protiv skupine osoba koje su definirane prema drugim kriterijima osim rase, boje kože, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla, poput društvenog položaja ili političkih uvjerenja. Taj zahtjev ponavlja i Stockholmski program.

Značenje čuvanja tog sjećanja na prošlost naglasio je i Europski Parlament u Rezoluciji od 2. travnja 2009. o „Europskoj savjesti i totalitarizmu.“ Europski Parlament naglašava da je to osobito značajno, jer bez istine i sjećanja ne može doći do pomirenja.

Zemlje članice bavile su se i dalje se bave osjetljivim i složenim pitanjem načina utvrđivanja istine i zabilješke povijesti na način da budući naraštaji mogu učiti od strahota i zločina koji su se dogodili u prošlosti. Svaka Zemlja članica pronašla je svoj način za rješavanje tih pitanja, a Komisija može olakšati taj proces poticanjem rasprave i dijeljenjem iskustva, te promicanjem najbolje prakse.

Svrha ovog izvješća je prikazati da Komisija namjerava odigrati značajnu ulogu u tom procesu i stvoriti temelje za dalju raspravu o tome kako Europska Unija može doprinijeti promicanju sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima. Namjerava odgovoriti i na zahtjev Vijeća za izvješćivanjem o potrebi za dodatnim instrumentom u ovom području.

1.1 Priprema Izvješća

U svrhu pripreme ovog Izvješća, Komisija je poduzela niz pripremni inicijativa. U studenom 2007. godine Komisija je organizirala seminar u Bruxellesu na visokoj razini na temu „Kako rješavati totalitarno sjećanje na Europu: Žrtve i pomirenje“.²

¹ Usvojeno na Vijeću Europe 11. prosinca 2009; OJ C, 04/05/2010 P. 0001-0038

² Svrha seminara bila je pomoći Komisiji da stekne više saznanja o različitim aspektima ovog pitanja, te da identificira predmete koje treba razmotriti na javnom Europskom saslušanju.

Izjava dodana u zapisnik Vijeća u trenutku usvajanja Okvirne odluke upućuje na zaključak da će Komisija organizirati javno europsko saslušanje o zločinima genocida, zločinima protiv humanosti i ratnim zločinima koje su počinili totalitarni režimi, kao i onima koji ih javno toleriraju ili teško trivijaliziraju, te naglašava potrebu za primjerenim tretiranjem nepravde i po potrebi predlaganjem okvirne odluke o tim zločinima. To saslušanje održano je u Bruxellesu 8. travnja 2008. u zajedničkoj organizaciji Europske komisije i slovenskog predsjedništva.³

Komisija je 2009. godine financirala studiju neovisnog instituta s ciljem pružanja činjeničnog pregleda metoda korištenih u Zemljama članicama, za rješavanje pitanja koja se tiču sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima.⁴ Ova „Studija o načinu rješavanja sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima u Zemljama članicama“ (studija) obavljena je početkom 2010. godine i prenesena u Zemlje članice i Europski Parlament. Studija je dostupna na Internet stranici Komisije.

U svibnju 2010. godine Zemljama članicama poslan je upitnik u svrhu dobivanja činjeničnih informacija o situaciji u Zemljama članicama vezano uz sjećanje na zločine počinjene od strane totalitarnih režima.⁵

2. SJEĆANJE NA ZLOČINE POČINJENE OD STRANE TOTALITARNIH REŽIMA – SITUACIJA U ZEMLJAMA ČLANICAMA

2.1 Pregled

Studija pokazuje da su sve uključene Zemlje članice poduzele mjere rješavanja nasljeđa zločina počinjenih od strane totalitarnih režima. Zemlje članice zauzele su različita stajališta glede svoje povijesti, posebnih okolnosti, kulture i pravnih sustava. Studija pokazuje da ne postoji model koji se uklapa u sve slučajeve, te da svaka zemlja koristi mješavinu instrumenata i metoda (pravda za žrtve, pravda za počinitelje kaznenih djela, traženje istine, očuvanje sjećanja, inicijative za podizanje svijesti itd). Čak i zemlje članice koje su trpjele od strane istih totalitarnih režima, imaju vrlo različit odabir usvojenih instrumenata, mjera i praksi.

Pravda za žrtve je bitna za uspješan prelazak iz totalitarizma u demokraciju. Procesuiranje počinitelja, mehanizmi traženja istine, otvaranje arhiva, lustracijski postupci, rehabilitacija i naknade žrtvama, kao i povrat konfiscirane imovine spadaju u glavna sredstva za postizanje ovog cilja. Studija pokazuje i raznovrsnost uključenih zainteresiranih strana, poglavito nevladinih organizacija, službenih i neslužbenih tijela. Primjerice, Estonija, Latvija, Poljska i Slovenija osnovale su službena tijela s općom nadležnosti, dok su druge Zemlje članice osnovale specijalizirana tijela.

Očuvanje i promicanje sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima također je od presudne važnosti, poglavito u edukaciji mlađih naraštaja o značaju demokracije i temeljnih prava. Ova studija pokazuje da je to uvjerenje jedna od rijetkih crvenih niti u EU za rješavanje zločina počinjenih od strane totalitarnih režima. Dobro sačuvano, organizirano i dostupno sjećanje na strahote prošlosti može

³ Saslušanje je organizirano za dvije ključne stavke priznavanja i pomirenja. Slovensko predsjedništvo objavilo je izvješća o tom saslušanju: „Zločini počinjeni od strane totalitarnih režima“. *Izvješća i postupci Javnog europskog saslušanja o zločinima počinjenim od strane totalitarnih režima od 8. travnja*, Urednik Peter Jambrek.

⁴ Studija o načinu rješavanja sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima u Europi od strane Zemalja članica. Autor dr. Carlos Ciosa Montero. Institut za javna dobra i politiku. Centar humanističkih i društvenih znanosti CSIC Madrid, Španjolska.

http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/rights/studies/docs/memory_of_crimes_en.pdf

⁵ 16 zemalja članica odgovorilo je na upitnik: LV, LT, EE, PL, HU, SK, SL, BG, RO, BE, IRL, SE, FI, PT, ES, DE.

postati stvaran instrument za podizanje svijesti i izobrazbu. Studija pokazuje i ključnu ulogu koju su u tom području odigrale nevladine organizacije.

2.2. Izobrazba i podizanje svijesti

Izobrazba aktivnog stanovništva ima veliku ulogu u poticanju građanske upućenosti i demokratskih vrijednosti mladih. Nedavna istraživanja pokazuju da je izobrazba u pozitivnom i značajnom odnosu s ponašanjem aktivnih stanovnika. Inicijative za informiranje i edukaciju o povijesti uključuju posjete muzejima, mjestima mučeništva i logorima za istrebljenje, prikazivanje igranih i dokumentarnih filmova u školama, potporu kulturnim aktivnostima i umjetničkim kreacijama. Temeljem informacija dobivenih od Komisije proizlazi da se aktivnosti vezano uz svijest i edukaciju o zločinima počinjenim od strane totalitarnih režima obavljaju samo u određenim Zemljama članicama.

Spomenici posvećeni sjećanju na zločine počinjene od strane totalitarnih režima postoje u svim Zemljama članicama. Mjesta mučeništva, koncentracijski logori i logori smrti nalaze se u gotovo svim Zemljama članicama koje su prošle kroz totalitarizam. Primjerice, u nekim Zemljama članicama muzeji su posvećeni zločinima počinjenim od strane totalitarnih komunističkih režima (primjerice, u Republici Češkoj, Estoniji, Mađarskoj, Latviji, Litvi i Rumunjskoj).

2.3. Spomendani

Studija naglašava kako se spomendani na iste događaje obilježavaju na različite datume u Zemljama članicama. Primjerice, 18 Zemalja članica obilježava Holokaust 27. siječnja (međunarodni dan sjećanja na Holokaust), dok je u 6 Zemalja članica odabran drugi datum. Pet Zemalja članica obilježava dan sjećanja na žrtve totalitarnih režima (23. kolovoza), prema prijedlogu Europskog Parlamenta.

2.4 Istraživački projekti

Studija pokazuje značaj broja tema i projekata istraživanja u ovom području. Službena tijela razvila su opsežne programe istraživanja u nekim Zemljama članicama. Sveučilišta, privatne ustanove i fondacije razvile su specifičnije projekte. Istraživački projekti posebno se usredotočuju na utvrđivanje povijesnih činjenica o totalitarističkim zločinima, ili na analizu politika u području prijelazne pravde. Istraživanje zločina počinjenih od strane totalitarnih komunističkih težima mnogo je razvijenije u Zemljama članicama koje su iskusile takve zločine.

2.5. Simboli totalitarizma

Prema studiji, određene Zemlje članice općenito su postigle relativno brzo uklanjanje svih simbola svoje represivne prošlosti (primjerice promjenom naziva ulica, uklanjanjem simbola s javnih mjesta itd.). U nekim Zemljama članicama zakonom je izričito zabranjena uporaba simbola vezano uz totalitarne režime. Primjerice, u tri Zemlje članice (Mađarska, Litva i Poljska), ta se zabrana odnosi na korištenje simbola komunističke prošlosti.

2.6. Pravni okvir nijekanja zločina

Studija i odgovori na upitnike koje je Komisija poslala Zemljama članicama, otkrivaju složenost i raznovrsnost pristupa pravnog okvira primjenjivog u Zemljama članicama na pitanje toleriranja, nijekanja ili teškog trivializiranja genocida, zločina protiv humanosti i ratnih zločina upravljenih protiv skupine

osoba definiranih kao **drugog osim** rase, boje, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla, poput društvenog statusa ili političkih uvjerenja.⁶ Može se dati sljedeći shematski prikaz.

Četiri zemlje članice imaju nacionalno zakonodavstvo o nijekanju zločina počinjenih od strane totalitarnih režima, koje izričito uključuje zločine počinjene od strane totalitarnih komunističkih režima:

- U Republici Češkoj, kazneni zakon sadrži posebnu kaznu za osobe koje javno niječu, dovode u sumnju, odobravaju ili pokušavaju odobriti nacistički ili komunistički genocid ili druge zločine nacista ili komunista protiv čovječnosti.⁷

- U Poljskoj, javno i protučinjenično nijekanje nacističkih zločina, komunističkih zločina i drugih zločina protiv mira i čovječnosti ili ratnih zločina, predstavlja kazneno djelo.⁸

- U Mađarskoj, javno nijekanje, dovodenje u pitanje ili trivijaliziranje činjenice genocida i drugih zločina protiv čovječnosti počinjenih od strane nacionalsocijalističkih i komunističkih režima, predstavlja kazneno djelo.⁹

- U Litvi, javno nijekanje, poricanje ili teško trivijaliziranje međunarodnih zločina i zločina počinjenih od strane SSSR-a ili nacističke Njemačke protiv Republike Litve ili njezinih stanovnika, predstavlja kazneno djelo.¹⁰

U drugim Zemljama članicama, s iznimkom Latvije,¹¹ gotovo je nemoguće ili teško predvidjeti situaciju kada bi se moglo inkriminirati nijekanje, poricanje ili teško trivijaliziranje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina počinjenih protiv skupine osoba prema kriteriju drugog osim rase, boje, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla. Razlog tome je nedostatak pravnih odredaba o poricanju zločina genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina (neovisno o razlozima), ili jer bi se inkriminiranjem takvog ponašanja isključila osnova društvenog statusa ili političkih uvjerenja ili jer bi takva inkriminacija imala utjecaj na slobodu izražavanja. Međutim, odgovori na neka pitanja navode da se ne može isključiti inkriminiranje temeljem druge odredbe kaznenog zakona, primjerice temeljem zabrane poticanja na mržnju ili povrede „sjećanja na preminule osobe“.

Iz studije i odgovora na upitnike izgleda da nema slučaja u kojem bi nacionalni sud osudio osobu za javno nijekanje, poricanje ili teško trivijaliziranje zločina genocida, zločina protiv humanosti i ratnih zločina upravljenih protiv skupine ljudi koja ne spada u kriterije po rasi, boji, religiji, nacionalnom ili etničkom podrijetlu.

3. AKTIVNOSTI NA RAZINI EU ZA OČUVANJE I PROMICANJE SJEĆANJA

U svojoj Rezoluciji od 2. travnja 2009., Europski Parlament naglašava značaj pitanja promicanja sjećanja na totalitarističke zločine. Vijeće općih poslova je 16. lipnja 2009. usvojilo zaključke navodeći da se „u svrhu jačanja europske svijesti o zločinima počinjenim od strane totalitarnih režima, mora sačuvati sjećanje na mučnu povijest Europe, jer bi bez sjećanja teško došlo do pomirenja“.

⁶ Studija daje sustavni pregled situacije u Zemljama članicama (vidi § 3.3.)

⁷ Novi kazneni zakon (na snazi od 1. siječnja 2010.) § 405

⁸ Članak 55 Zakona koji uvodi Instituciju nacionalnog sjećanja – Komisija za progon zločina protiv poljskog naroda od 18. prosinca 1998.

⁹ Dopuna Kaznenom zakonu, pravomoćna od 24. srpnja 2010.

¹⁰ Članak 170 Kaznenog zakona.

¹¹ Odgovor Latvije na upitnik upućuje da temeljem Članaka 74 i 71 Kaznenog zakona, nijekanje genocida, zločine protiv humanosti, mira i ratnih zločina temeljem (između ostalog), političkim uvjerenjima i društvenom klasom treba smatrati kaznenim djelom.

Zamisao da se zajedničko sjećanje na zločine počinjene u EU od strane totalitarnih režima, također je iznesena na saslušanju koje su u travnju 2008. organizirale Komisija i predsjedništvo Slovenije. To saslušanje, te ostale konferencije rasvijetlile su snažan osjećaj da bi Zemlje članice iz Zapadne Europe trebale biti svjesnije tragične prošlosti Zemalja članica Istočne Europe.

Niz međunarodnih konferencija također je podvuklo značenje te dimenzije, primjerice međunarodna konferencija u Senatu Republike Češke u lipnju 2008., na kojoj je usvojena deklaracija o „Europskoj svijesti i komunizmu“ („Praška deklaracija“) ili Konferencija o „Komunističkim zločinima“ organizirana u veljači 2010. godine od strane „Instituta za proučavanje totalitarnih režima, konferencija „Europa 70 godina nakon Pakta Molotov-Ribbentrop“ organizirana u listopadu 2009. od strane baltičkih država, pod pokroviteljstvom Predsjednika Europskog Parlamenta.

U Europskom Parlamentu osnovana je neformalna skupina članova EP-a za „Usklađivanje europskih povijesti“, čiji je glavni cilj usklađivanje različitih povijesnih prikaza Europe i njihova konsolidacija u jedinstveno sjećanje na prošlost Europe.

Na tim je događajima formuliran niz zahtjeva za akcijom u smislu očuvanja sjećanja i promicanja svijesti o zločinima počinjenim od strane totalitarnih komunističkih režima. Primjer širokog raspona mjera i očekivanja može se naći u dokumentu „Doprinos prvog europskog saslušanja o „Zločinima počinjenim od strane totalitarnih režima“, koji je 8. travnja potpisao niz sudionika.¹²

U svojoj Rezoluciji od 2. travnja 2009., Europski Parlament zatražio je proglašavanje 23. kolovoza Europskim danom sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima, koji bi trebalo obilježiti dostojanstveno i nepristrano. Estonija, Latvija, Litva, Slovenija i Švedska već su počele obilježavati taj Spomendan.

Komisija je posvećena doprinosu, sukladno svojim odgovornostima, za promicanje sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima u Europi. Komisija smatra da je bitno riješiti nedostatak znanja o totalitarnoj prošlosti svih Zemalja članica, posebno vezano uz razdoblje u kojem su Istočna i Zapadna Europa proživljavale dva različita iskustva. Sjećanje i svijest o tragičnoj prošlosti i zločinima počinjenim od strane totalitarnih režima, trebala bi povezati narode Europe. Značajno je doprinijeti prepoznavanju i podršci svim žrtvama totalitarnih režima koji su poharali Europu. Komisija može olakšati razmjenu iskustava i praksi u ovom području. Tako će se potvrditi i značaj vrijednosti poštovanja spram ljudskog dostojanstva, slobode i demokracije na kojoj je utemeljena Europska Unija.

3.1. Cjelovito korištenje financijskih programa EU

Komisija je spremna koristiti svoje financijske programe kao pomoć zainteresiranim stranama da podrže i promiču sjećanje na zločine počinjene od strane totalitarnih režima. Financiranje od strane EU posebno može biti značajno za promicanje međugraničnih i europskih projekata.

3.1.1. Program „Europa za građane“

Akcija 4 „Aktivno europsko sjećanje“ Programa Europa za građane,¹³ namijenjena je održavanju sjećanja na žrtve nacizma i staljinizma i jačanju spoznaje o onome što se događalo u logorima i drugim

¹² Navedeno u Izvješću i postupku saslušanja u izdanju predsjedništva Slovenije (vidi gore)

¹³ Odluka br. 1904/2006/CE Europskog Parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006., kojom se uvodi program „Europa za građane“ za razdoblje 2007.-2013.

mjestima masovnog istrebljivanja civila. Ta akcija podupire projekte očuvanja glavnih mjesta, te obilježavanje masovnih deportacija, bivših koncentracijskih logora i drugih velikih mjesta mučeništva i nacističkih istrebljivanja, kao i arhive koje dokumentiraju te događaje i čuvaju sjećanje na žrtve, te sjećanje na one koji su, pod ekstremnim uvjetima, spašavali ljude iz Holokausta. Ta akcija podupire i projekte komemoracije žrtava masovnih istrebljenja i deportacija pod staljinizmom, kao i očuvanje zabilježbi i arhiva kojima se dokumentiraju ti događaji. Odluka Europskog Parlamenta i Vijeća o osnivanju Programa, u svojim se dodacima odnosi na „Aktivno europsko sjećanje“, uz oko 4% ukupnih resursa u programu (ukupan iznos za razdoblje 2007-2013. je 215 milijuna).

- Imajući na umu strateško značenje promicanja tih vrijednosti na kojima se temelji Unija, te sve većeg broja kvalitetnih prijedloga za budući Program 2014.-2020., Komisija će preispitati kako bi se za akciju omogućili dostatni resursi za budućnost. Komisija je već počela s pripremom za program sljedećeg naraštaja.
- U sklopu strukturiranog dijaloga vođenog u okviru programa Europa za građane, Komisija razmatra održavanje redovitih sastanaka posvećenih Aktivnom europskom sjećanju u smislu razmjene iskustava, analize najboljih praksi, spajajući ključne korisnike i sudionike, između ostalog akademske i neovisne istraživače i stručnjake u ovom području.

3.1.2 Drugi programi Europske Unije

Drugi programi mogu doprinijeti promicanju sjećanja na zločine počinjene od strane totalitarnih režima:

- **Sedmi okvirni program za istraživanje i tehnološki razvoj.** Taj program može financirati akcije vezano uz totalitarnu povijest Europe. Ovaj program može financirati aktivnosti povezane s totalitarističkom prošlosti Europe. Radni program za 2010. pod temom 8, „Socioekonomske i humanističke znanosti“, uključuje poseban poziv na prijedloge na temu: „Demokracija i sjene totalitarizma i populizma: europsko iskustvo“.¹⁴ Taj poziv će poduprijeti projekt široke suradnje istraživačkih instituta u nekoliko zemalja članica EU, koje nastoje pomoći svladavanju nasljeđa „podijeljenog kontinenta“, u kojem se iskustvo i sjećanje na nedavni totalitarizam razlikuje između skupina Zemalja članica. Komisija je primila 10 prijedloga na ovu temu, te su u tijeku pregovori nakon postupka procjene neovisnih stručnjaka i odabira.

- **MEDIA 2007** je program za europsku audiovizualnu industriju. Njegov cilj je očuvati i potaknuti europsku kulturnu različitost, njezino kinematografsko i audiovizualno nasljeđe, jamčiti njegovu dostupnost Europljanima, te promicati interkulturalni dijalog, kao i intenzivirati cirkuliranje europskih audiovizualnih djela unutar i izvan Europske Unije. U skladu s tim ciljevima, MEDIA 2007 može podupirati filmove i druge audiovizualne radove koji se tiču pitanja totalitarističke prošlosti. (npr. film „Život drugih“ *Das Leben der Anderen* imao je potporu ovog programa). Financiranje od strane programa MEDIA može uključiti (ali ne samo), troškove podnaslovljavanja audiovizualnih djela, što je ključno za olakšavanje cirkuliranja audiovizualnih djela na tu temu između Zemalja članica.

- **Program potpore informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT-PSP)** podupire ciljanu digitalizaciju kulturnih materijala po jednom od ciljeva *Europeane*.¹⁵ Taj program mogao bi biti od koristi u digitalizaciji sadržaja koji se tiču totalitarnih zločina (npr. knjige, audiovizualni, zvučni, arhivski zapisi). Financirane projekte moraju provoditi kulturne institucije različitih europskih zemalja, teme moraju biti zanimljive široj javnosti, a sadržaj dostupan građanima širom Europe neposredno nakon digitalizacije.

¹⁴ http://ftp.cordis.europa.eu/pub/ftp7/docs/wp/cooperation/ssh/h_wp_201001_en.pdf

¹⁵ Višejezično online prikupljanje milijuna digitaliziranih podataka iz europskih muzeja, knjižnica, arhiva i multimedijalnih zbirki.

- Program cjeloživotnog učenja podupire transnacionalne projekte koji promiču edukaciju aktivnog stanovništva za vrijednosti tolerancije, bolje poznavanje europske povijesti, kulturnog naslijeđa i demokratskog ponašanja. Komisija također radi na analitičkom modelu edukacije aktivnog stanovništva, koji pokriva dva pokazatelja, jedan za odrasle, a drugi za građanske vještine polaznika. Radna definicija aktivnog stanovništva koja se koristi za ovu svrhu je *'sudjelovanje u civilnom društvu, zajednici i/ili političkom životu, koju obilježava uzajamno poštovanje i nenasilje, u skladu s ljudskim pravima i demokracijom'*. Promicanje edukacije aktivnog stanovništva u formalnom, neformalnom i neslužbenom okruženju učenja omogućuje vrijednosti tolerancije, demokratskog ponašanja i uzajamnog poštovanja u kulturnom i povijesnom smislu. Građanske kompetencije temeljene na poznavanju koncepata demokracije, pravde, jednakosti, državljanstva i ljudskih prava, sastavnica su Referentnog okvira Ključnih europskih kompetencija usvojenog od strane Obrazovnog vijeća,¹⁶ te se primjenjuju na nacionalnoj razini.

- Komisija će bolje informirati potencijalne korisnike koji se bave totalitarnim zločinima, o postojanju mogućnosti financiranja iz tih programa.

3.2. 23. kolovoza kao Europski dan sjećanja

Europski dan sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritativnih režima proglašen od strane Europskog Parlamenta za sada se obilježava u Estoniji, Latviji, Sloveniji i Švedskoj.

Komisija potiče Zemlje članice da ispitaju mogućnost priključenja ovoj inicijativi u svjetlu svoje vlastite povijesti i osobitosti.

3.3. Platforma europskog sjećanja i savjesti

U svojoj Rezoluciji od 2. travnja 2009., Europski Parlament poziva na uspostavu Platforme europske povijesti i savjesti, u svrhu pružanja potpore za umrežavanje i suradnju nacionalnih istraživačkih instituta koji su specijalizirani za predmet totalitarističke povijesti, te za stvaranje paneuropskog dokumentacijskog centra/memorijala na žrtve svih totalitarnih režima. Poziva i na jačanje postojećih relevantnih financijskih instrumenata u svrhu pružanja potpore za profesionalno povijesno istraživanje navedenih pitanja. Zaključci Vijeća GAERC od 16. lipnja 2009. pozdravljaju ovu inicijativu, koja bi omogućila potporu za umrežavanje i suradnju nacionalnih tijela koja se odnose na ispitivanje i sjećanje na totalitarne režime. Udruživanje sudionika svih Zemalja članica, uključujući akademske i neovisne istraživače i stručnjake u svrhu razmjene iskustava, analize i najbolje prakse, te načina na koji Zemlje članice promiču kolektivnu svijest preko obrazovnih programa, doprinosi promicanju svijesti i razmjeni iskustava u ovom području.

- Takva platforma mogla bi biti podobna, nakon jednogodišnjeg formalnog zakonskog postojanja, za primjenu na godišnju radnu dotaciju po programu Europa za građane. Komisija drži da je bitno da razmjena iskustava i najbolje prakse okupi sve sudionike svih Zemalja članica, uključujući akademske i neovisne istraživače i stručnjake.

3.4. Opseg za usklađivanje na razini EU?

Vijeće je zatražilo od Komisije da ispita je li potreban instrument, uz Okvirnu odluku o rasizmu i ksenofobiji za pokrivanje javnog nijekanja, poricanja ili teškog trivializiranja zločina genocida, zločina

¹⁶ OJ L 394 od 30. 12. 2006.

protiv čovječnosti i ratnih zločina upravljenih protiv skupine osoba izvan kriterija rase, boje, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla, poput društvenog statusa ili političkih odluka.

Članak 83 TFEU je zakonska osnova za definiranje kaznenih djela i sankcija u područjima osobito teških zločina prekograničnih dimenzija, a rezultira iz naravi ili utjecaja takvih prekršaja ili posebne potrebe za njihovim suzbijanjem na zajedničkoj osnovi.

Članak 83 (1) TFEU navodi ta područja. Javno nijekanje, poricanje ili teško trivijaliziranje zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina upravljenih protiv skupine osoba izvan kriterija rase, boje, religije, nacionalnog ili etničkog podrijetla ne spada u to područje. Popis područja jednoglasnom odlukom može proširiti Vijeće, po ishodu odobrenja Europskog Parlamenta temeljem razvoja zločina.

Studija je pokazala da je zasada svaka Zemlja članica usvojila različite mjere (npr. pravda za žrtve, pravda za počinitelje, utvrđivanje činjenica, simboličke politike itd.), ovisno o specifičnim nacionalnim okolnostima svoje zemlje. Čak ni kod Zemalja članica sa sličnim iskustvom totalitarnih režima, usvojeni pravni instrumenti, mjere i prakse mogu se razlikovati, kao i vrijeme njihovog usvajanja i provedbe. Komisija stoga smatra da u ovoj fazi nisu zadovoljeni uvjeti za korištenje te mogućnosti, ali će se to pitanje i dalje razmatrati.

4. ZAKLJUČCI

Komisija je uvjerena da Europska Unija ima ulogu, u sklopu svojih ovlasti u ovom području, u doprinosu procesima koje koriste Zemlje članice, u smislu usklađivanja s nasljeđem totalitarnih zločina. Europska Unija temelji se na poštivanju temeljnih prava i trajno je nadahnuće i izvor ohrabrenja svim narodima koji se bore s prihvaćanjem patnji iz prošlosti. Sjećanje na strahote prošlosti mora biti zajednički napor sviju u Europskoj Uniji, kako bi izraz „Vaša prošlost je naša prošlost“ postao stvaran. Čuvanje tog sjećanja naša je zajednička dužnost, kao znak počasti i poštovanja svim žrtvama koje su trpjele i umrle, te kao način osiguranja da se to više nikad neće ponoviti. To sjećanje podupire predanost Europske Unije demokraciji i poštivanju temeljnih prava, kao i borbi protiv suvremenih iskaza netolerancije i ekstremizma.